

Роль і значення віри для спасіння людини

протоієрей Станіслав Беспалов

Актуальність даного дослідження полягає у важливості і значенні віри для християнина у справі її спасіння. Саме існування людини є благодаттю, бо відповідає волі Творця і дарується або присвоюється людині – творінню Божому. Віра в Христа – це засіб пізнання любові Божої. У вірі є сама сутність відродження. Віра, показуючи людині любов Божу, морально зближує людину з Богом. Віра людину відродила, розвивала і виховувала її в духовному житті, вона і приведе її до вічного блаженства. Вчення про віру і її значення у справі особистого спасіння має пряме і міцне обґрунтування у Св. Писанні та творах святих Отців.

Ключові слова: Бог, віра, спасіння, людина, грішник, любов.

Мета даної статті полягає в дослідженні ролі та виключно важливого значення віри в справі спасіння людини-грішника. Віра в Христа є тим засобом, через який людина дізнається любов Божу, тобто те, що вчинений гріх аж ніяк не перешкоджає зближенню Бога з людиною, що Бог простив гріх і все Своє домобудівництво направляє до того, щоб повернути до Себе гріховну людину. «Риза християнина, що покриває неподобство нашого гріха, є віра в Христа», – говорить св. Василій Великий.

Найважливішим і найповнішим джерелом для дослідження питань віри, її ролі та значення для спасіння людини є Священне Писання, особливо книги Нового Завіту. Дуже багато святих Отців Церкви повчали про важливість віри, але в даному дослідженні використовувались посилання на святих отців з книги Добротолюбіє: прп. Ісаака Сирина, св. Василя Великого, св. Афанасія Олександрійського, свт. Іоана Золотоустого. Також слід відзначити таких авторів як митр. Елевферий (Богоявленский), єп. Михаїл (Мудьюгин),

патр. Сер-гій (Страгородский), Марценковский В., Боголюбов Н., які займались вивченням важливості віри для життя і спасіння людини.

Спасіння є вільним благодатним переходом людини від зла до добра, від життя за законами природи і ворожнечі проти Бога до життя само-відданого, до спілкування з Богом. Що служить умовою такого переходу? У власному і строгому сенсі, такою умовою або причиною може бути тільки віра в Христа¹.

Скільки б людина не творила добра, які б подвиги вона не робила, але, якщо немає віри в Христа, то людина не пізнає тієї істини, що Бог їй дарує прощення. Грішник може просити в Бога помилювання тільки тоді, коли знає, що Господь ставиться до людини з великою милістю Своєю і в ласці великій Своїй, тільки в цьому випадку людина може просити про скасування праведного вироку Божого за гріхи (Пс. 50). Закон правди сприймається свідомістю людини у всій своїй неблаганній чіткості: *«Беззаконня мої я визнаю, і гріх мій повсякчас переді мною. Тобі єдиному я згрішив і лукаве перед Тобою вчинив»*. Де ж тоді спасіння?

Віра в Христа – це засіб для пізнання любові Божої. *«Бога ніхто ніколи не бачив»*; і пізнати, отже, що Він – любов, ніхто сам собою не може. Його виявив людству *«Єдинородний Син, бувши в лоні Отця»* (Ін.1: 18). *«Любов (Божу) Ми з того пізнали, що Він поклав за нас душу Свою»* (1 Ін. 3: 16). Таким чином, пізнати любов Божу може тільки той, хто вірує, що Ісус, який постраждав і розп'ятий, є дійсно Сином Божим.

Таким чином, віра в Христа є тим засобом, через який людина пізнає любов Божу, тобто те, що вчинений гріх не перешкоджає зближенню Бога з людиною, що Бог простив гріх і весь Свій промисел направляє на те, щоб повернути до Себе гріховну сутність людини. *«Ризою християна, що покриває неподобство нашого гріха, є віра в Христа»*, – говорить св. Василій Великий².

Віра служить ніби «органом» сприйняття благодаті й милості Божої. Той, хто вірує, переконаний у всепрощаючій благості Божій, і тому не боїться смерті.

Якщо з'явилася така віра в людині, тоді відразу ж змінюються стосунки між нею і Богом. Досі любов Божа не знаходила собі відповід-

¹ Боголюбов Н. Православное учение о спасении. – М.: Паломник. 2016. – С. 62-63.

² Святитель Василій Великий, архієпископ Кесарії Каппадокійської. Творіння. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2010. – Том 1. Книга 1. – 411 с.

ності в людині. Боячись праведного суду Божого, людина віддалилася від Бога і замість любові ставилася до Нього з ворожістю. Через Любов між Богом і людиною встановлюється найтісніший моральний союз, єднання³.

Уже немає більше у свідомості людини гнітючого страху: Бог для грішника не є чужим, Суддею, що погрожує, неблаганним у Своєму правосудді. Бог – люблячий його Батько, який не згадає його колишніх гріхів, не буде дорікати йому, чому так довго не приходив, де розтратив даний йому спадок. Він, ще здалеку побачивши його, вийде назустріч, не розпитуючи, накаже одягти в найкращий одяг і буде радіти спасінню грішника.

Чому так важко вірити грішній людині? Наявність віри вже показує початок зміни в людині; тому що, як говорить св. Афанасій Олександрійський, «віра є знаком душевної небайдужості»⁴. Щоб насправді відвернутися від гріха і прийняти благодать, увійти в спілкування з Богом, для цього недостатньо тільки бути щиро переконаним у милосерді й близькості Бога, але й дійсно відкинути гріх і звернутися до Бога. Грішник переконаний, що тільки в Бозі його спасіння, але нехай він сам протягне руку, щоб узяти правицю Божу, яка допомагає. Інакше він тільки при самому переконанні і залишиться. Мало побажати, хоча б і щиро, жити в Божому Законі, необхідно насправді це життя почати.

Вільне устремління людини до благодаті і любові Божої та до святого, чистого від гріха життя відбувається у відродженні за допомогою таїнств. У цьому відродженні людина вже не тільки бачить можливість союзу з Богом, а й насправді з'єднується з Богом. Силою Божою зміцнюється недосконала людська рішучість – не жити більше для себе, а для Бога, гріх знищується, і людина, таким чином, уже не у вигляді можливості, а насправді «пізнає любов Христову» (Еф. 3: 19). Поки грішник тільки вірує, він переконаний, що Бог його простить. Після відродження, він насправді переживає це прощення. Спочатку грішник тільки сподівався, що Бог його не відкине. Тепер він бачить, що Бог йому не відмовив. Таким чином, разом із утвердженням рішучості людина більше не грішить і служить Богові, стверджується і її

³ Елевферий (Богоявленский), митр. Об искуплении. – М.: Паломник, 2014. – 122 с.

⁴ Афанасий Александрийский, свят. Творения. Т. 4. – М.: Мысль, 2007. – 274 с.

віра, а з вірою і та радість, що є в Бозі, яка захоплюється випробуваною і незаслуженою любов'ю Божою, і любов до Бога у відповідь на Його любов, і прагнення бути з Богом, ще міцнішим зробити тільки що укладений союз. Таким чином, дійсно, віра спасає людину, але не тільки тим, що вона споглядає Бога, і не тим, що вона відкриває людині Христа, – а тим, що вона цим спогляданням будить волю людини⁵. У вірі, таким чином, є сама сутність відродження.

Вірою покладається і початок нового життя в людині, життя в спілкуванні з Богом. Любов до Бога стає основним законом життя, нею визначаються всі старання і труди людини. Тому й відразу до гріха, і звернення до життя святого піднімається на новий ступінь. Якщо раніше грішник більше боявся гріха, ніж бажав праведності, то тепер, пізнавши любов Божу, він починає любити закон Божий заради Бога, щоб відповісти на любов любов'ю. Прагнення бути святим, щоб уникнути смерті, переходить у прагнення наблизитися до Бога, щоб бути угодним Йому. Особистість людини-грішника ще більше відсувається на другий план, і початком життя стає повне самозречення. Так людина від страху перед своєю загибеллю переходить до віри, яка, у свою чергу, відкриває йому шлях до любові⁶.

Тому людина, яка по-справжньому вірує, ніколи не посилатиметься на свої труди, ніколи не зажадає за них собі нагороди: уся її душа наповнена спогляданням Божественної любові, любові безкорисливої і не заслуженої людиною. Тому й жага бути бажаною для Бога, творити волю Його – у людини, яка вірить, не має меж. «*Проси, – каже прп. Ісаак Сірин, – у Бога, щоб дав тобі прийти в міру віри*»⁷.

Таким чином, віра, показуючи людині любов Божу, морально поєднує людину з Богом. Людина бачить в Богові Отця, готового її прийняти. Це моральне зближення звершується в хрещенні, у якому людина, утверджена в любові Божій або в усвідомленні цієї любові, дійсно поєднується з Христом і виходить з купелі «*створеною на діла благи*». Ворожнеча проти Бога зруйнована, клятва знята, між Богом і людиною існує найтісніше взаємоспілкування любові. Спасіння від-

⁵ Сергий (Страгородский), *патр.* Православное учение о спасении. – М.: Издательский Совет РПЦ, 2012. – С. 84–85.

⁶ Марценковский В. Спасение – М.: Слово, 2016. – 114 с.

⁷ Добротолюбіє: у 5-ти т. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2008. – Т. 3. – 278 с.

булося. Душа заручена з Христом, і вся Йому належить. Після цього, навіть якщо людина і померла б, її спасіння забезпечене: як розбійникові, коли йому Господь говорить: «Сьогодні будеш зі мною в раю» (Лк. 23: 43). Це і є стан, у якому людина «бажання має з Христом бути» (Флп. 1: 23). Таким є стан людини, що вийшла з купелі відродження.

Отже, віра людину відродила, віра розвивала і виховувала її в духовному житті, віра і приведе її до вічного блаженства. Віруючи, людина прийняла благодать Божу і може прийняти спілкування з Богом, не дивлячись на те, що до того часу жила в гріху. Ця ж віра в любов Божу дасть людині можливість зберегти це спілкування з Богом і в майбутньому царстві. У день суду самі будемо своїми обвинувачами, викриті власною совістю. Тому в цій крайності чи знайдемо інший захист або допомогу, крім самої віри в людинолюбного Господа Христа? Віра ця – великий наш захист, велика допомога, безпека і відвага.

Православна Церква, бачачи у вірі все блаженство людини і вважаючи віру причиною духовного зростання людини, ніколи не уявляє собі цієї віри у вигляді якоїсь автоматичної сили, яка, як щось стороннє, майже спонукає людину до добродесного життя і до богоспілкування. Звичайно, людина, яка вірує, сприймає благодать Божу, з якої і виходить на боротьбу з гріхом. Проте, зняряддям сприйняття цієї благодаті служить не знання або споглядання милості Божої і Його готовності пробачити й допомогти, а неодмінно вільне бажання і рішення людини. Точно так само і «діячем добра, підставою праведної поведінки» віра є тільки тому, що вона «є вільною згодою душі» (Іоан Златоустий)⁸. Віра тільки окрилює волю людини, але не звільняє її від зусиль над собою. При вірі необхідне вільне обрання добра і бажання робити його. Спасіння полягає в тому, що людина сама його знаходить, але до нього вона приходять не інакше, як через віру.

Православний не повинен розуміти це визначення по-католицьки, тобто так, що справами людина «заробляє» собі спасіння. Діла самі по собі, як зовнішні вчинки або окремі подвиги, не мають у християнстві виключного значення. Царство Боже – не нагорода за труди, а милість Божа, що дарується тим, хто вірує.

⁸ Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2009. – Том 2. Книга 2. – 329 с.

Питання, отже, у тому, куди спрямована душа, чого вона хоче, чим живе. Якщо до Бога її прагнення, якщо вона не для себе живе, тоді вона, крім зовнішніх справ своїх, вірою виправдовується; у цьому запорука майбутнього помилування, а подвиги й труди важливі тільки для повернення і зміцнення цього прагнення.

«А відплата, – каже прп. Ісаак Сирин, – це не чесноти, і не діла заради неї, а народжене від них смирення. Якщо ж воно втрачено, то перші будуть марним»⁹.

Душа спасається не від діл своїх зовнішніх, а від того, що внутрішня її істота оновлена, що серце її завжди з Богом. Звичайно, на Страшному суді розкриється книга життя кожного, і кожен дасть відповідь за кожну справу і слово, за будь-яку думку, якою б незначною і миттєвою вона не була: досконалого не можна назвати недосконалим. Але це розкривання життя для одних буде тільки джерелом смирення, яке призведе їх до усвідомлення незаслуженого помилування і тим ще тісніше прив'яже їх до Бога; для інших же викриття совісті на суді принесе відчай і остаточно відкине їх від Бога і Його Царства. *«І підуть на вічну муку, а праведники ж у життя вічне»* (Мф. 25, 37, 44). Хто куди спрямований був душею, туди й відходить¹⁰.

Таким чином, у вірі – усе блаженство християнина. Віра – не тільки причина, рушійна сила в духовному розвитку людини, вона, скоріше, осередок, саме серце духовного життя. У міру віри зростає любов, у міру любові зростає віра: моральний розвиток людини, і своє виявлення, і свій плід знаходить у зміцненні й зростанні віри. Віра сприяє ділам, і ділами вдосконалюється віра (Як. 2: 22). Віра справді є альфою і омегою морального життя, як і Сам Господь, Якого вона відкриває людині. Ведучи до любові, у якій сутність вічного життя, віра тим самим дає людині можливість тут на землі почати вічне блаженство. А при переході у світ прийдешній віра перетворюється в любов, а любов, яка пов'язала людину з Богом, триває вічно¹¹.

⁹ Добротолюбіє: у 5-ти т. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2008. – Т. 1. – 266 с.

¹⁰ Філарет (Денисенко), патр. Послання, промови. – К.: Видання Київської Патріархії УПЦ КП, 2001. – Т. 3. – 156 с.

¹¹ Михаил (Мудьюгин), еп. Православное учение о личном спасении. Спасение как процесс. – СПб.: Сатись, 2012. – 198 с.

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. *Афанасий Александрийский, свят.* Творения. Т. 4. – М.: Мысль, 2007. – 416 с.
3. *Добротолюбіє: у 5-ти т.* – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2008. – Т. 1. – 688 с.
4. *Добротолюбіє: у 5-ти т.* – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2008. – Т. 3. – 470 с.
5. *Добротолюбіє: у 5-ти т.* – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2008. – Т. 4. – 688 с.
6. *Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого.* – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2009. – Том 2. Книга 1. – 592 с.
7. *Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого.* – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2009. – Том 2. Книга 2. – 528 с.
8. *Святитель Василий Великий, архієпископ Кесарії Каппадокійської.* Творіння. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2010. – Том 1. Книга 1. – 632 с.
9. *Святитель Василий Великий, архієпископ Кесарії Каппадокійської.* Творіння. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2010. – Том 1. Книга 2. – 552 с.
10. *Филарет (Дроздов), митр.* Пространный Христианский Катехизис православной католической восточной Церкви. М.: Благо, 2013. – 246 с.
11. *Філарет (Денисенко), патр.* Послання, промови. – К.: Видання Київської Патріархії УПЦ КП, 2001. – Т. 3. – 614 с.
12. *Боголюбов Н.* Православное учение о спасении. – М.: Паломник, 2016. – 480 с.
13. *Елевферий (Богоявленский), митр.* Об искуплении. – М.: Паломник, 2014. – 344 с.
14. *Марценковский В.* Спасение – М.: Слово, 2016. – 422 с.
15. *Михаил (Мудьюгин), еп.* Православное учение о личном спасении. Спасение как процесс. – СПб.: Сатись, 2012. – 424 с.
16. *Сергий (Страгородский), патр.* Православное учение о спасении. – М.: Издательский Совет РПЦ, 2012. – 280 с.
17. *Софроний (Сахаров), архим.* Видеть Бога как Он есть. – М.: Путем зерна, 2000. – 254 с.

References:

1. *Bibliia*: Knyhy Sviashchenoho Pysannia Staroho ta Novoho Zavitu v ukrainskomu perekladi z paralelnymy mistsiamy ta dodatkamy / *Pereklad Patriarkha Filareta (Denysenka)* – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii UPTs KP, 2004. – 1416 s.

2. *Afanasyi Aleksandryiskyi, sviat.* Tvorenyia. T. 4. – M.: Mysl, 2007. – 416 s.
3. Dobrotoliubii: u 5-ty t. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2008. – T. 1. – 688 s.
4. Dobrotoliubii: u 5-ty t. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2008. – T. 3. – 470 s.
5. Dobrotoliubii: u 5-ty t. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2008. – T. 4. – 688 s.
6. Povne zibrannia tvorin sviatyelia Ioana Zolotoustoho. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2009. – Tom 2. Knyha 1. – 592 s.
7. Povne zibrannia tvorin sviatyelia Ioana Zolotoustoho. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2009. – Tom 2. Knyha 2. – 528 s.
8. *Sviatyel Vasyl'ii Velykyi, arkhiepysskop Kesarii Kappadokiiskoi.* Tvorinnia. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2010. – Tom 1. Knyha 1. – 632 s.
9. *Sviatyel Vasyl'ii Velykyi, arkhiepysskop Kesarii Kappadokiiskoi.* Tvorinnia. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2010. – Tom 1. Knyha 2. – 552 s.
10. *Fylaret (Drozdov), mytr.* Prostrannyi Khrystyanskyi Katekhyzys pravoslavnoi kafolycheskoi vostochnoi Tserkvy. – M.: Blaho, 2013. – 246 s.
11. *Filaret (Denysenko), patr.* Poslannia, promovy. – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii UPTs KP, 2001. – T. 3. – 614 s.
12. *Boholiubov N.* Pravoslavnoe uchenye o spasenyy. – M.: Palomnyk. 2016. – 480 s.
13. *Elevferyi (Bohoiavlenskyi), mytr.* Ob yskuplenyy. – M.: Palomnyk, 2014. – 344 s.
14. *Martsenkovskiy V.* Spasenyie – M.: Slovo, 2016. – 422 s.
15. *Mykhayl (Mudiuhyn), yep.* Pravoslavnoe uchenye o lychnom spasenyy. Spasenyie kak protsess. – SPb.: Satys, 2012. – 424 s.
16. *Serhyi (Strahorodskiy), patr.* Pravoslavnoe uchenye o spasenyy. – M.: Yzdatelskyi Sovet RPTs, 2012. – 280 s.
17. *Sofronyi (Sakharov), arkhym.* Vydet Boha kak On est. – M.: Putem zerna, 2000. – 254s.